

Rabl, Walther (1873-1940)

Österrikisk tonsättare, dirigent och pedagog

Rabl föddes i Wien och lärde sig tidigt spela piano. Han valde dock att börja studier i juridik, men med musik som komplement. Intresset för det senare tog överhand och han påbörjade doktorandstudier i musik för Guido Adler i Prag. Dessa fullbordades 1898. Innan dess hann han dock göra succé i Wien genom att vinna en tävling anordnad av Wiener Tonkünstlerverein (se nedan) 1896. Genom Brahms försorg fick han året efter flera tidiga verk publicerade (op. 1-4) och två år senare ytterligare op. 5-8.

Efter doktorsdisputationen fick han tjänst som körledare vid kungliga Operan i Dresden. De tidiga kompositionerna var i huvudsak kammarmusik och ett antal sångcykler, men hans op. 8 var en symfoni, som dock inte blev någon framgång. Han fortsatte sedan skriva ytterligare ett antal sångcykler, op. 9-15.

Att Rabl, som valt att koncentrera sig på sångkonsten också önskade skriva opera, överraskade ingen. 1903 kom operan *Liane* och gjorde formidabel succé. Trots detta hände något med Rabl. Lovorden var ampla men det fanns även i recensionerna antydningar om påverkan från Wagner. Detta passade Rabl illa, som helst ville tillhöra den Brahmska kretsen. Men han tyckte varken om att betecknas som Brahmssepigon eller Wagnerdito. Kanske var det även påverkan av en onormalt stark självkritik som fick Rabl att ta beslutet att helt sluta komponera vid 30 års ålder!

Förutom kvartetten, som kommenteras nedan, skrev Rabl, även ett verk för pianotrio (op. 2) och en Violinsonat (op. 6)

Kvartett för piano, violin, klarinett och cello op. 1

*1. Allegro moderato 2. Adagio molto 3. Andantino un poco mosso
4. Allegro con brio*

1896

Pianokvartetter med violan utbytt mot en klarinett är en ovanlig ensemble-konstellation. Många tror kanske att Messiaens *Kvartett till tidens ände* (1941) är den första. Men Hindemith hade skrivit ett verk för samma besättning 1938, och Rabls kvartett skrevs redan 1896. Den skrevs för en tävling för unga tonsättare som utlysts av Wiener Tonkünstlerverein, grundat 1885 och med Brahms som hederspresident sedan 1886. Tävligen 1896, som var den fjärde i ordningen, avsåg kammarmusik-verk där åtminstone ett blåsinstrument ingick. Brahms var huvuddomare och Walther Rabls kvartett avgick med segern. Inför utgivningen tillägnade Rabl sitt verk till Brahms. Det var inte oproblemiskt att tillägna Brahms ett verk. Lika framstående som han var på tonkonstens område lika outvecklad var hans känsla för takt, här i betydelsen finkänslighet. Om den gode Brahms inte gillade musiken lät han tilläggnaren veta detta i sitt tack. Antagligen orsakade dedikationen inga problem i detta fall; Brahms tyckte mycket om verket och hann dessutom avlida innan han fick se sitt namn i tryck.

Att Zemlinskys Trio för piano, klarinett och cello op. 3 kom trea i samma tävling visar på de insända bidragens kvalitet.

Första satsen inleds med ett förtjusande tema som öppnas upp i klarinetten, innan det även hörs i de övriga stämmorna:

Temat är mycket lyriskt och har nästan karaktär av sidotema; den unge mannen ville säkert visa att han inte var fången i sonatformens konvens. Det visar han även i fortsättningen genom att låta även sidotemat få en ovanlig framtoning, för att inte tala om tonart, c-moll. Verk i c-moll har ofta sidotemat i Ess-dur, men det motsatta är ovanligt:

Genomföringen börjar i högre tempo, *Vivo*, och utvecklar sidotemat först innan det är dags för huvudtemat i normalt tempo.

I återtagningen hörs huvudtemat först i cello. Sidotemat klingar nu i ess-moll. En coda byggd på huvudtemat avslutar satsen.

Sats 2, *Adagio molto*, är ett tema med variationer, här 5 stycken. Temat presenteras i pianot, men ett viktigt inslag är cellons triolfras, ta-ta-ta-tam-tam, som avslutar takt 2, 4, 6 och 8. Den för tankarna till sorgmarch. Tonarten är c-moll med s.k. pikardiskt slut.¹

I var. 1 spelas temat i klarinett och stråkar till pianots utsirade ackompanjemang.

Var. 2 är en snabb variant i 3-takt

I var. 3 är vi tillbaka i det ursprungliga långsamma tempot i en variant i Ess-dur. I de första fyra takterna är det klarinetten som svarar för utsmyckningen.

Var. 4. är en snabb kanon.

Var. 5 är ett *Lento grandioso* i C-dur.

Med den avslutande codan är vi tillbaka i c-moll. Här är det triolinslagen (se ovan) som spelar huvudrollen.

¹ Pikardiskt slut innebär att temat i en molltonart slutar i ett durackord.

Sats 3, *Andantino un poco mosso*, är kort och kan närmast betecknas som ett lyriskt intermezzo. Det har A-B-A-form. A-delen inleds i klarinetten. G-dur:

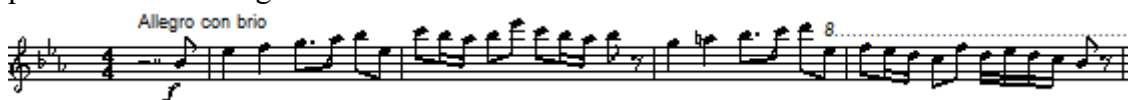

B-delen börjar med ett forte-ackord i pianot följt av en stigande fras i klarinetten. Tonarten är B-dur:

A-delen återkommer och avslutar, nu med början i cello.

Finalen, *Allegro con brio*, har liksom första satsen sonatform. Huvudtemat presenteras i samtliga stämmor:

Sidotemat, uppbyggt av 3-takts-fraser, tas upp i cello, med svar i pianot. Tonarten är B-dur:

Alldeles i slutet av expositionen hörs en slutgrupp byggd på huvudtemat.

Genomföringen bearbetar först huvudtemat och sedan sidotemat.

Återtagningen bjuder inte på överraskningar; båda temana hörs nu i tonikan.

Codan är 2-delad. Först bjuds på en *Presto*-del i 6/8-takt, men i den avslutande delen återkommer *Allegro con brio* med innehåll från huvudtemat.